

Michelangelo: Rome, paving of the Piazza del Campidoglio as completed in 1940/

Michelangelo: Roma, pavajul din Piazza del Campidoglio, așa cum a fost terminat în 1940

EXCURS

Anexăm o listă prescurtată de stimulanti atemporal și, în mod necesar, transculturali, ca posibili *objets trouvés* în colajul urban.

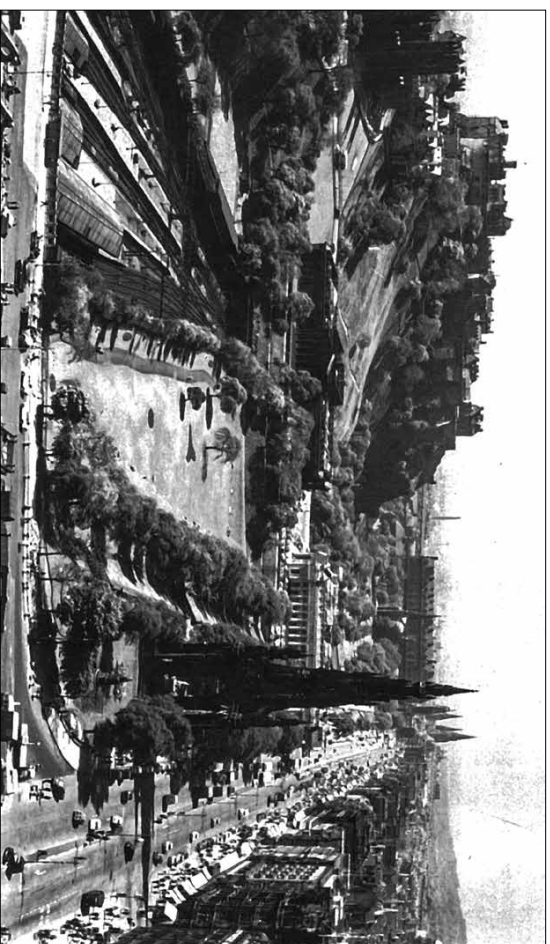

Străzi memorabile

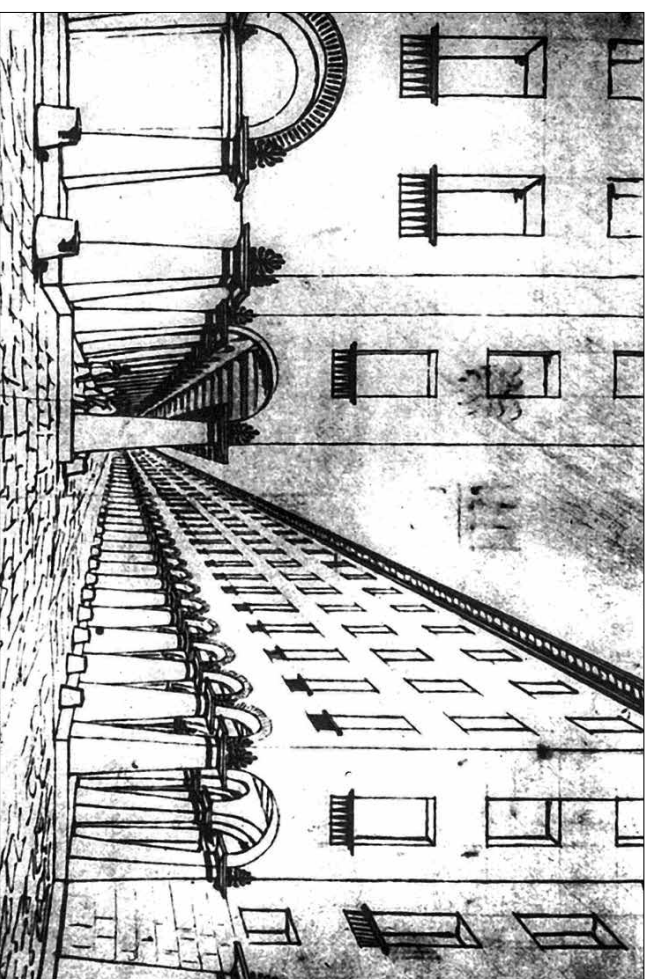
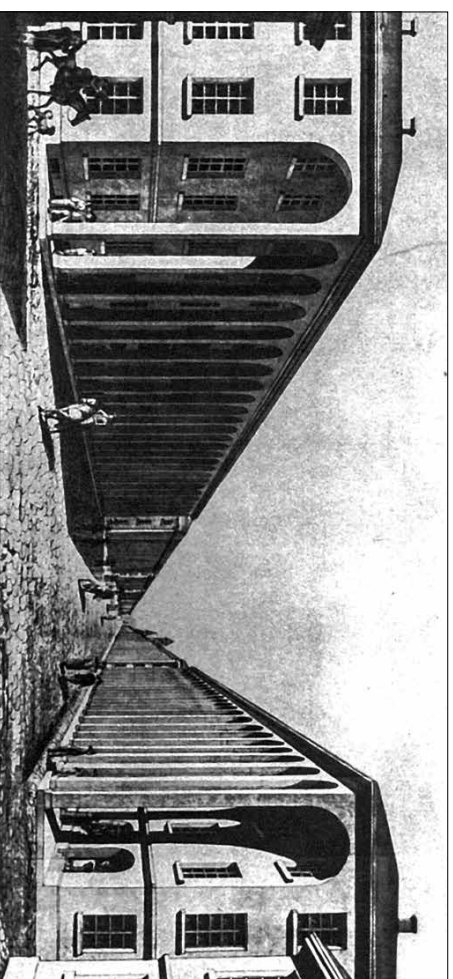
În primul rând, amintim *străzi memorabile*: din Edinburgh, Princes Street, cu un singur front; din New York, corespondentul său matur, marea zid al lui Fifth Avenue de-a lungul Central Park, cu hotelul North British devenit Plaza; din Paris, ca tip de Uffizi simplificat, Rue des Colomes; din Karlsruhe, proiectul lui Friedrich Weinbrenner pentru Langen Strasse; din vechiul Berlin, spectacolul comasat al Unter den Linden și Lustgarten; din Berlinul neconstruit, proiectul lui Van Eesteren, din 1925, din partea aceleiași secvențe; din Genova, Strada Nuova.

sus
New York, Fifth Avenue along Central Park/
New York, Fifth Avenue de-a lungul Central Park

jos
Edinburgh, Princes Street

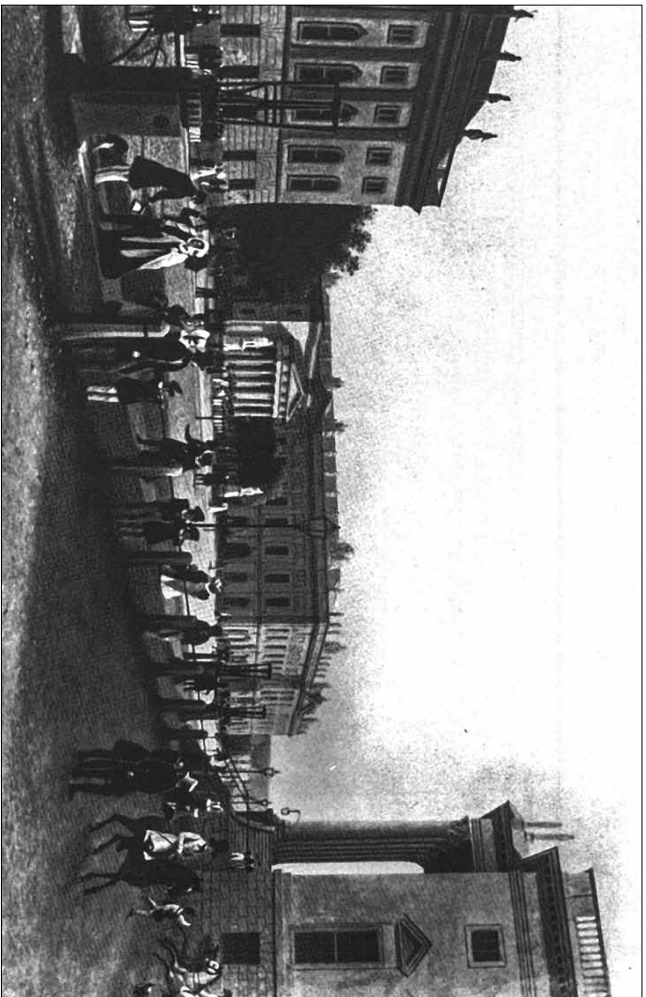

Friedrich Weinbrenner: Karlsruhe, proiect for Langen-(Kaiser-) strasse, 1808/
Friedrich Weinbrenner: Karlsruhe, proiect pentru Langen-(Kaiser-) strasse, 1808

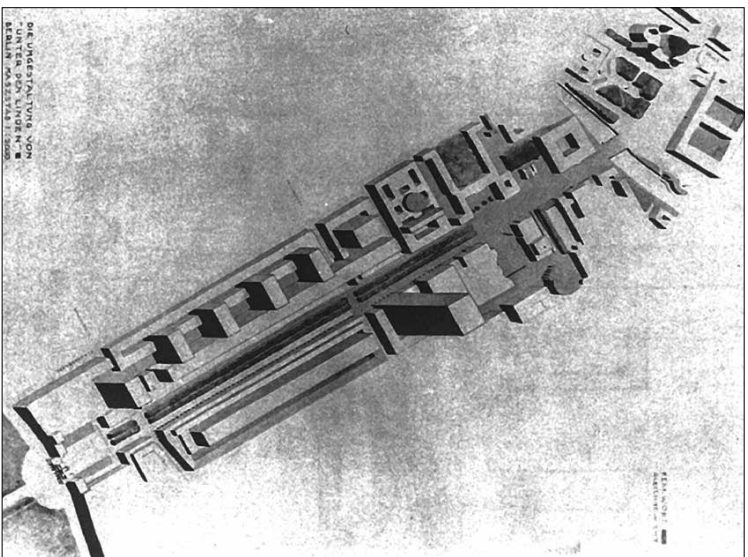

Paris, rue des Colomes, 1791

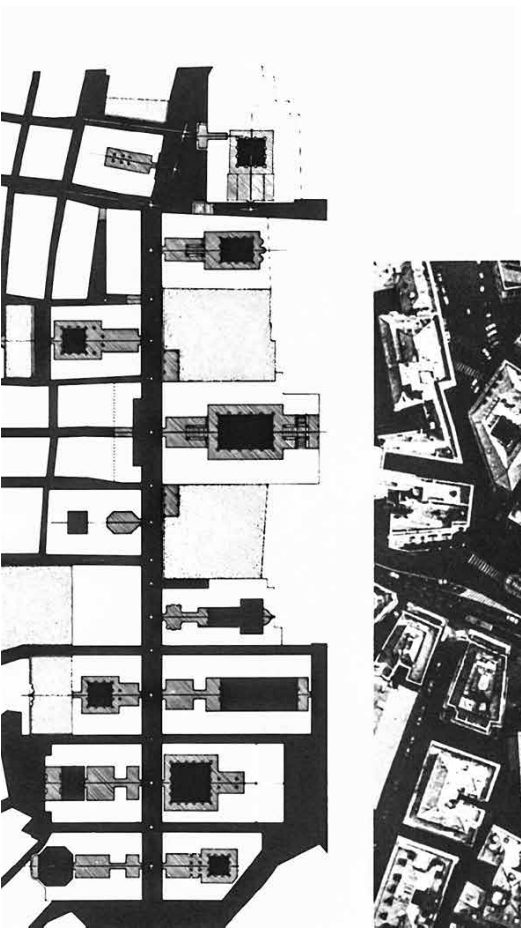
Berlin, Unter den Linden, 1842

Cor Van Eesteren: Berlin, project for
Unten den Linden, 1925/
Cor Van Eesteren: Berlin, proiect pentru
Unten den Linden, 1925

sus
Genoa, Strada Nuova, air view/
Genova, Strada Nuova, vedere de sus
/os
Genoa, Strada Nuova, plan/
Genova, Strada Nuova, plan

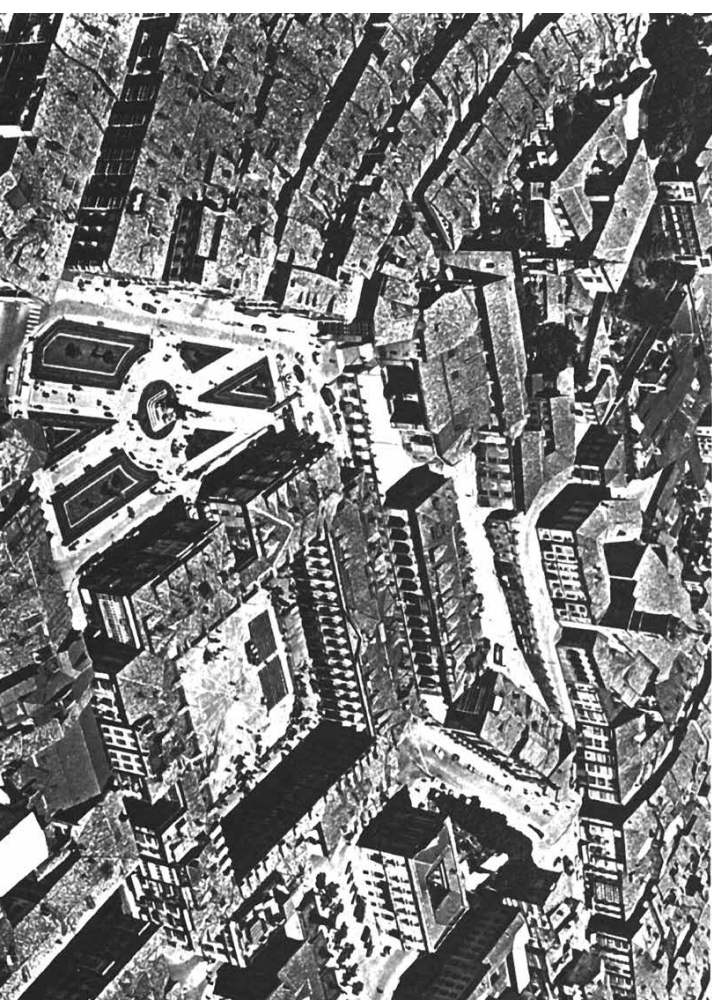
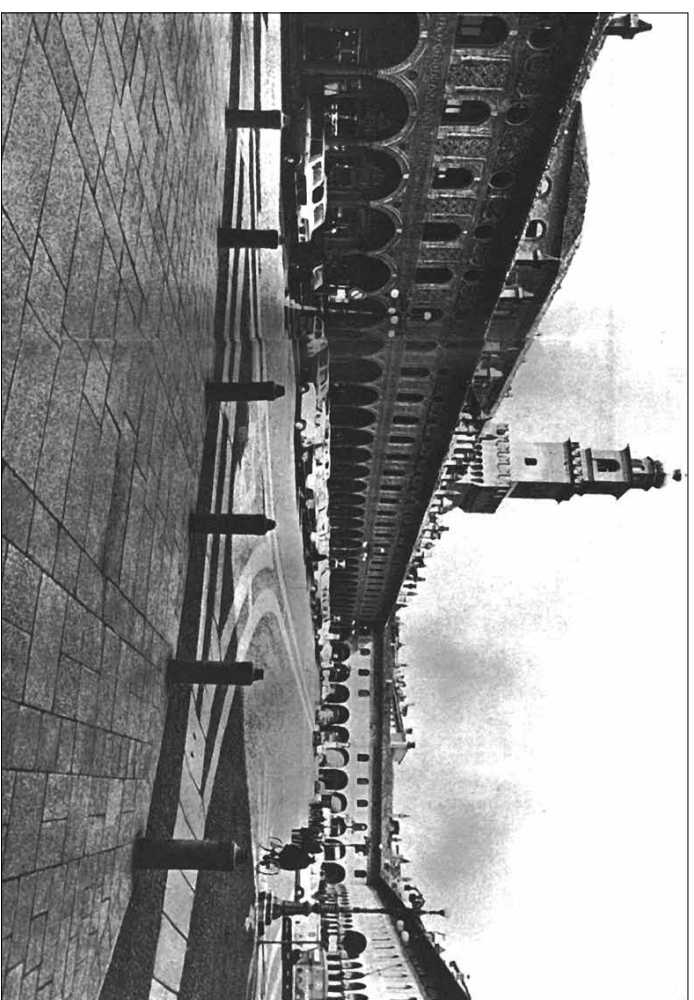
Stabilizatori

Apoi, deplasându-ne de la progresia liniară la accentul centric, un număr de *stabilizatori* înținuți la modul magic, puncte sau centre omblieale care așează esențialmente o geometrie coerentă. Însoțită de clădiri, această categorie ar putea include: din Vigevano, piazza; din Paris, Place des Vosges; din Vitoria, Plaza Mayor; și, complet detașate de orice închidere imediată: din Roma, Mausoleul lui Augustus așa cum arăta în secolul al saptesprezecelea; din Padova, Prato della Valle; din Valsanzibio, insula iepurilor.

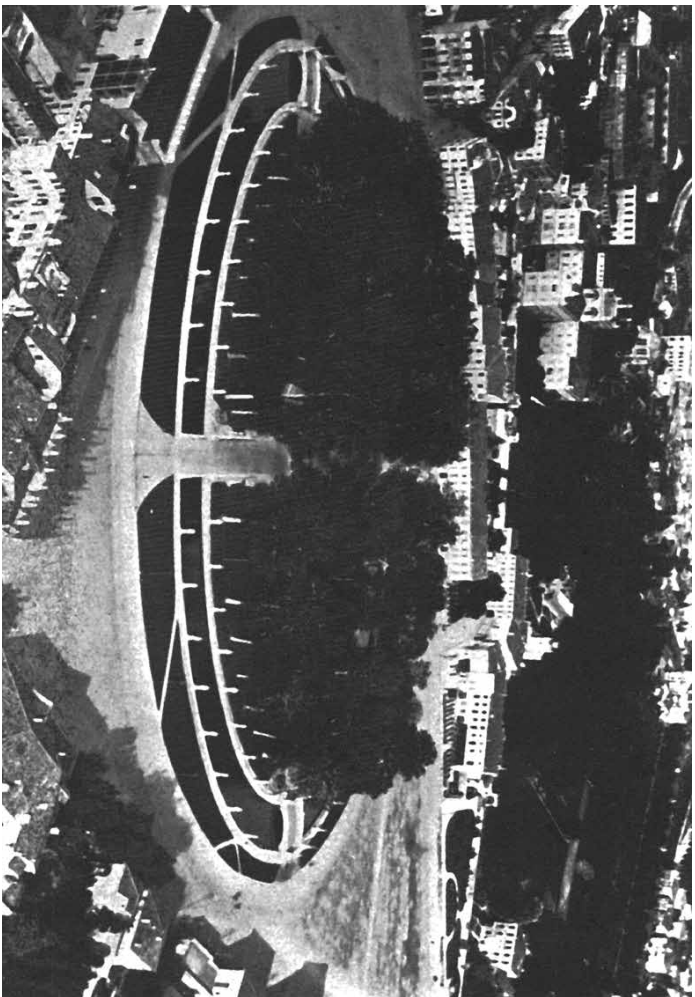
jos
Paris, Place des Vosges (Place Royale)

dreapta
Vigevano, Piazza Ducale

dreapta jos
Vitoria, Plaza Mayor

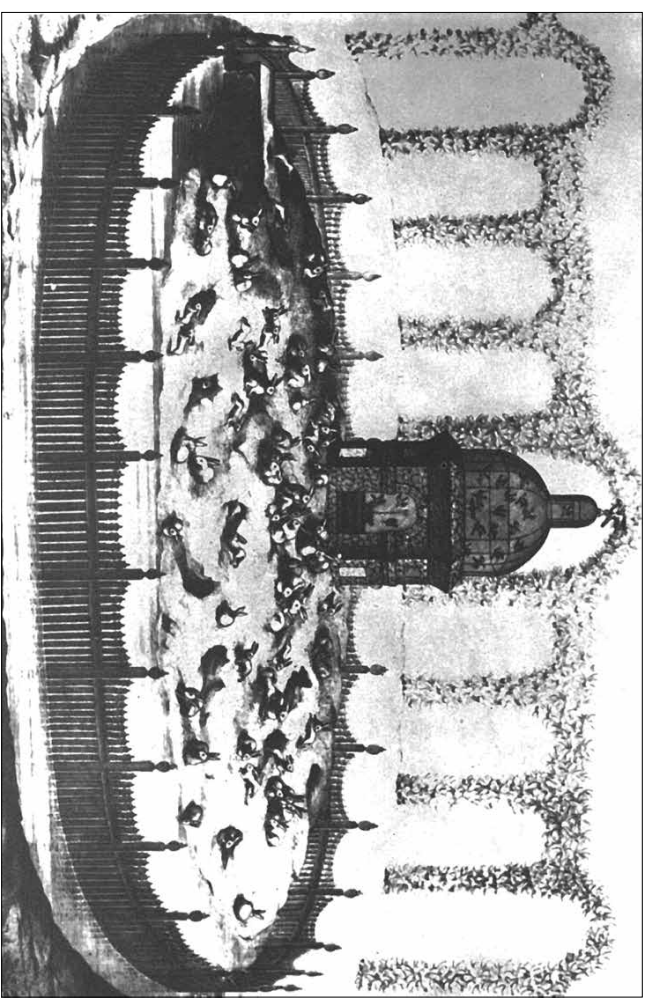
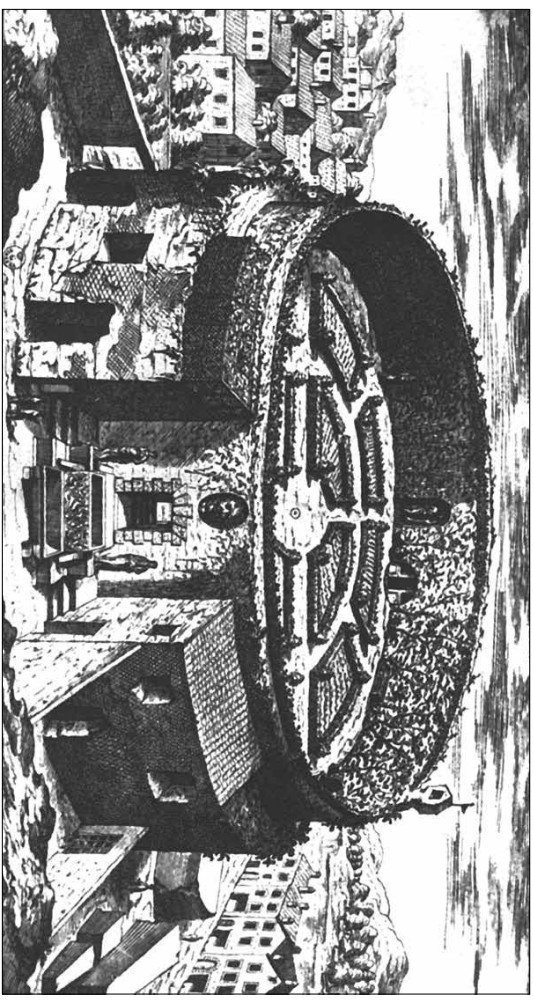

sus
Padua, Prato della Valle/
Padova, Prato della Valle

dreapta
Rome, Mausoleum of Augustus/
Roma, Mausoleul lui Augustus

dreapta jos
Valsanzibio, Villa Barbarigo, the Rabbit
Island /
Valsanzibio, Villa Barbarigo, Insula
Iepurilor

Elemente de scenografie potențial interminabile

Uimează un grup de *elemente de scenografie potențial interminabile*, pînă care, din Roma antică am putea cita Porticul Aemilia, extins necontenit; dar dacă această performanță punctuală ar putea oferi o ilustrare mult prea literală a unui exercițiu repetitiv care înșală privirea, atunci, am putea să o asociem cu: Stoa lui Attalos din Atena; cu parterentul ei, Palazzo Chiericati din Viena; cu Procuratele Vechie din Veneția; cu Grande Galerie a Luvrului din Paris, și cu niște inflexiuni ușor diferite: din Hamburg-ul neconstruit, proiectul lui Heinrich De Fries pentru Exportmesse și din Regent's Park din Londra, fundalul teatral al Chester Terrace.

jos

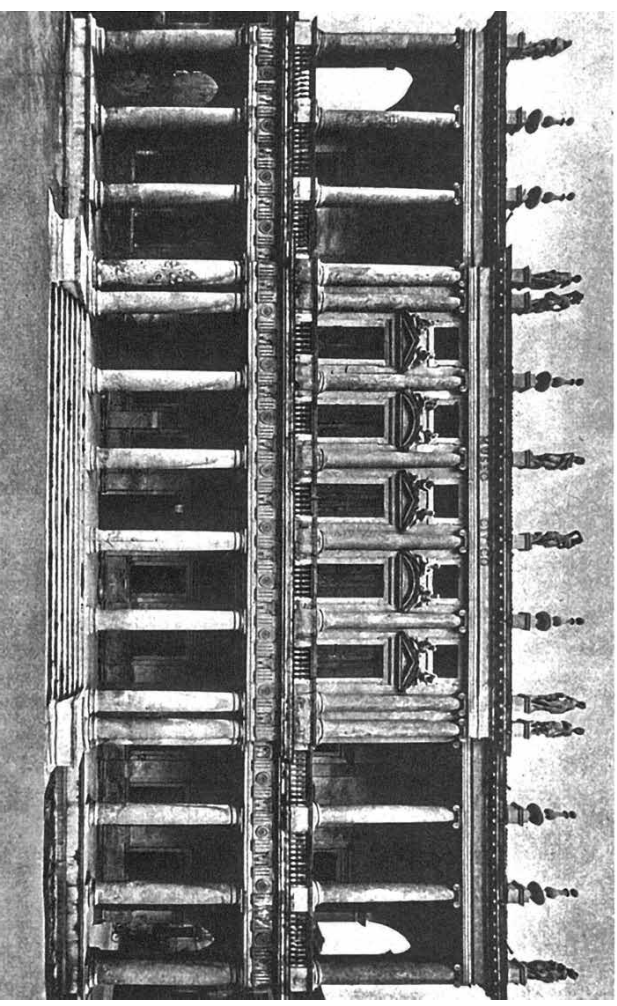
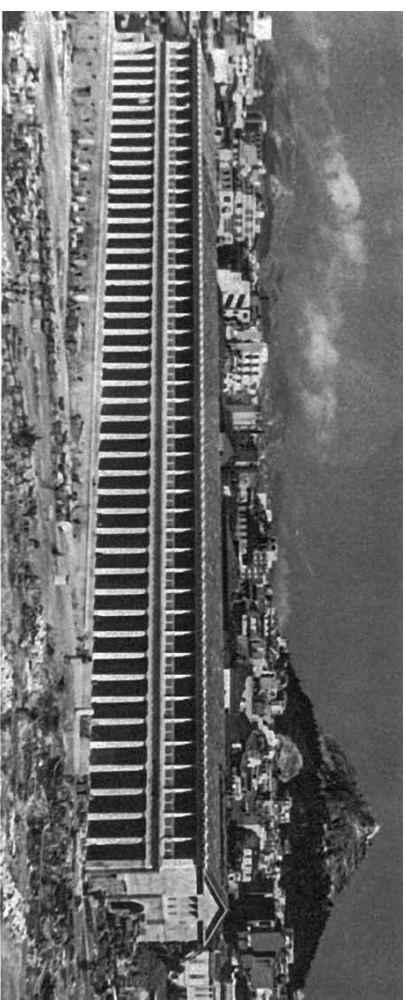
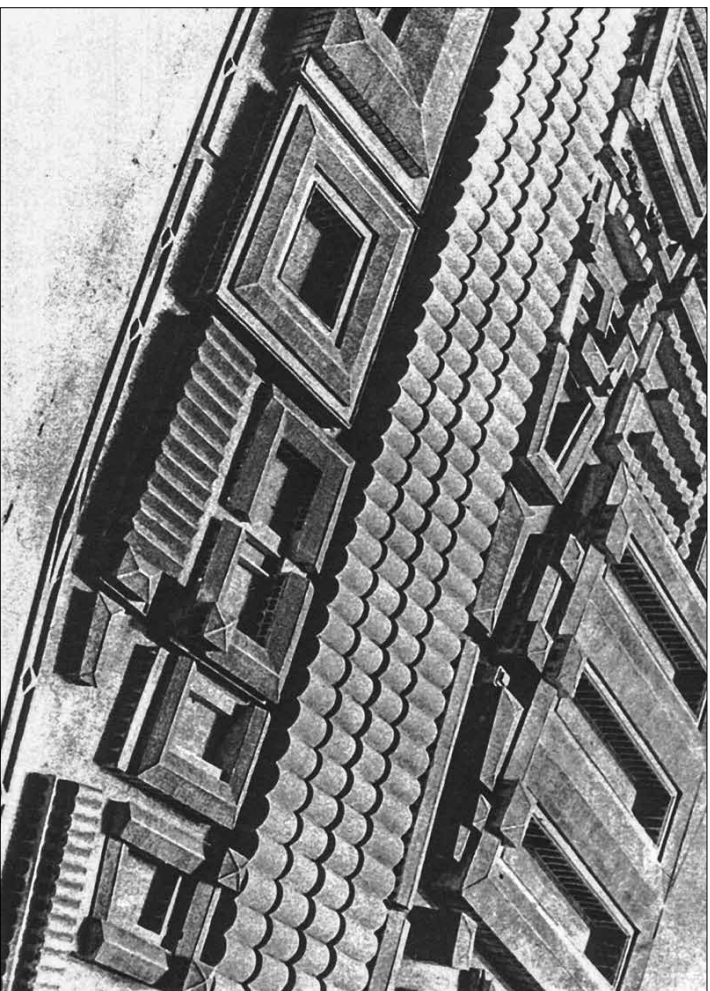
Rome, the Porticus Aemilia/
Roma, Porticul Aemilia

dreapta sus

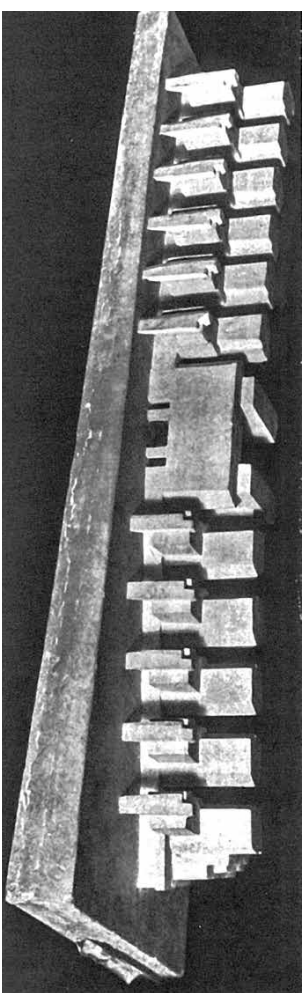
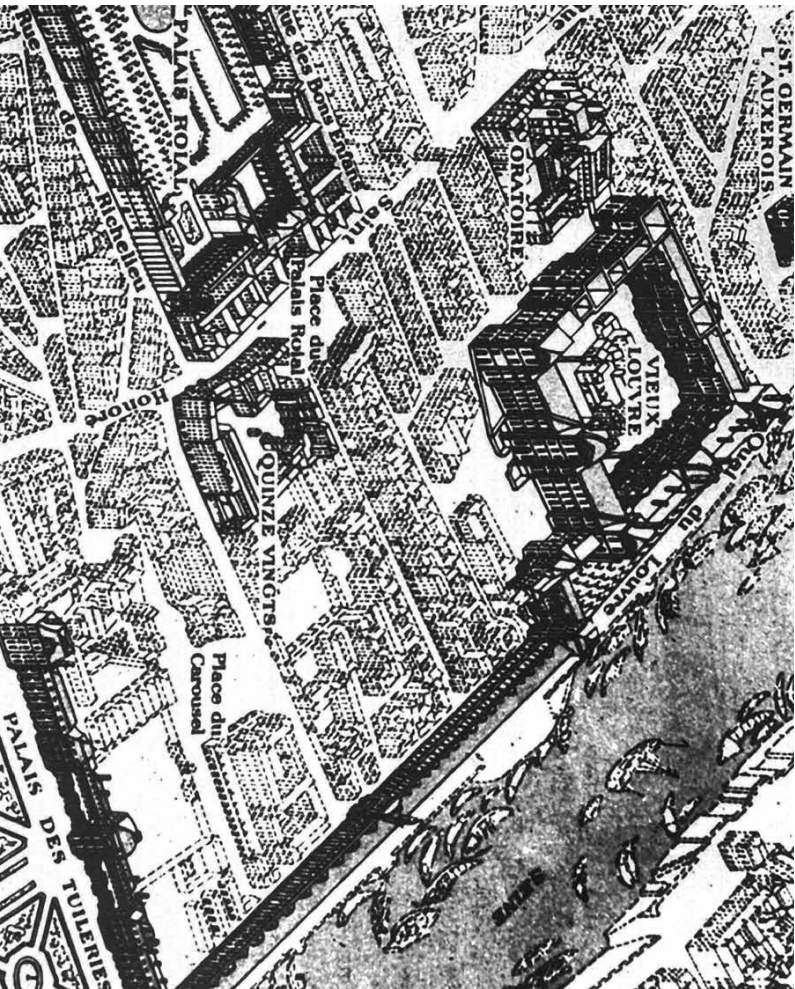
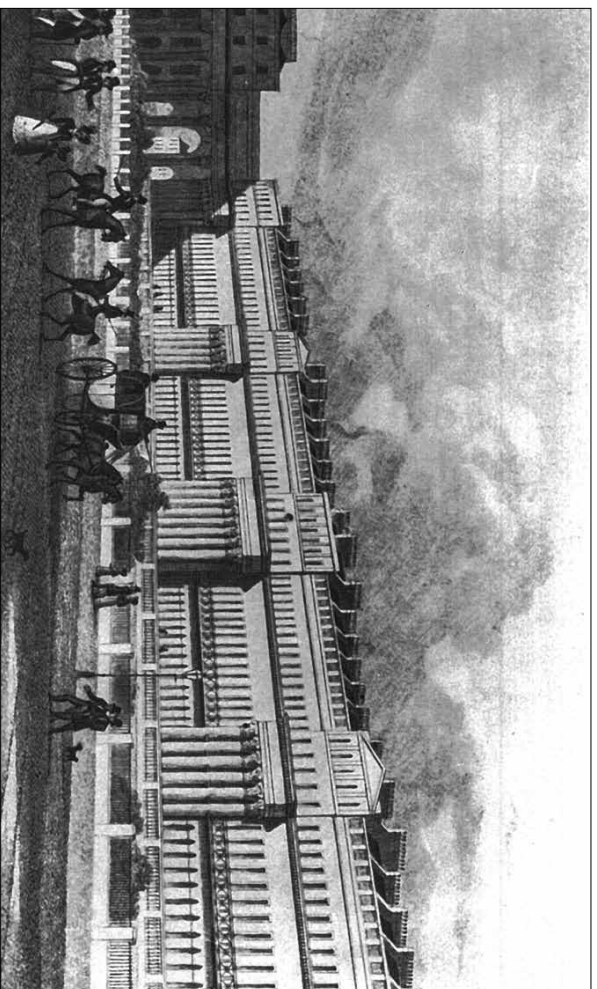
Athens, Stoa of Attalos/
Atena, Stoa lui Attalos

dreapta jos

Vicenza, Palazzo Chiericati

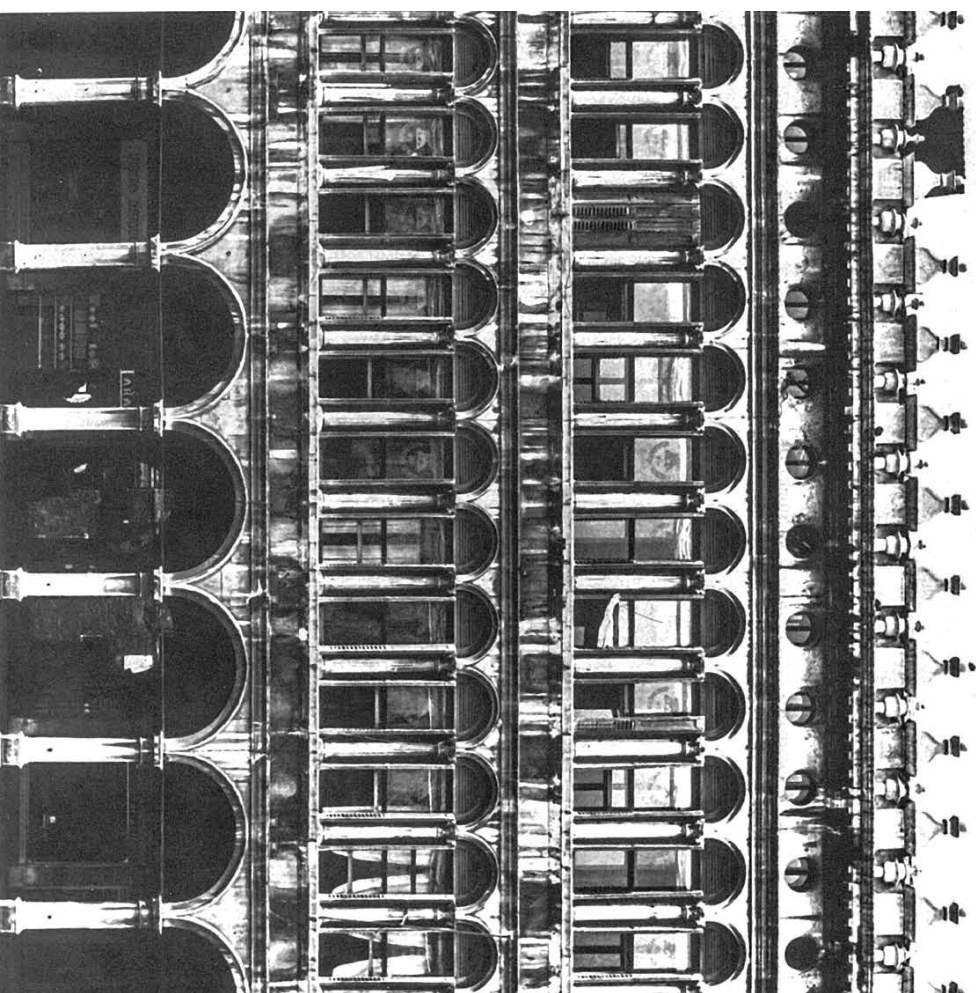

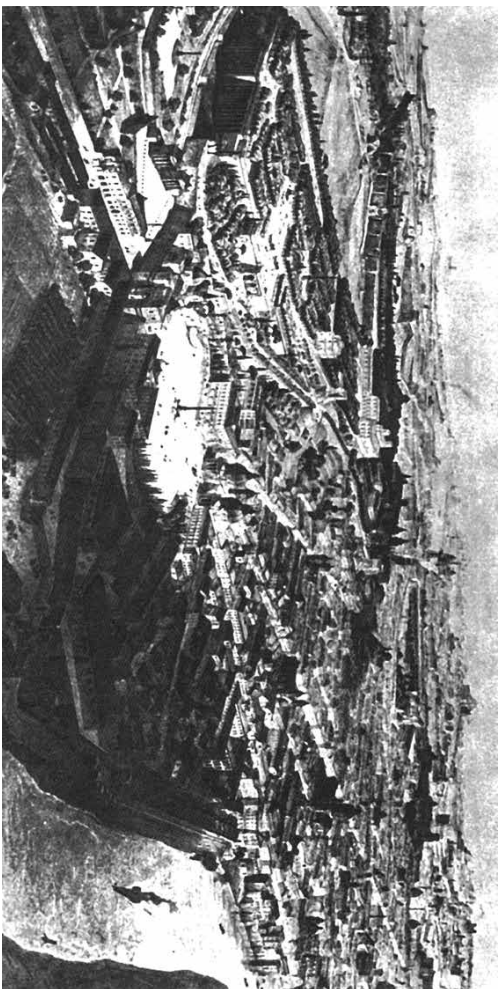

stînga sus
London, Chester Terrace / Londra, Chester Terrace
stînga jos
Paris, Louvre and Tuileries / Paris, Luvru și Tuileries

sus
Heinrich de Fries: Hamburg, project for the Exportmesse, 1925/
Heinrich de Fries: Hamburg, proiect pentru Exportmesse, 1925
jos
Venice, Procuratie Vecchie / Veneția, Procuratie Vecchie

Terase publice splendide

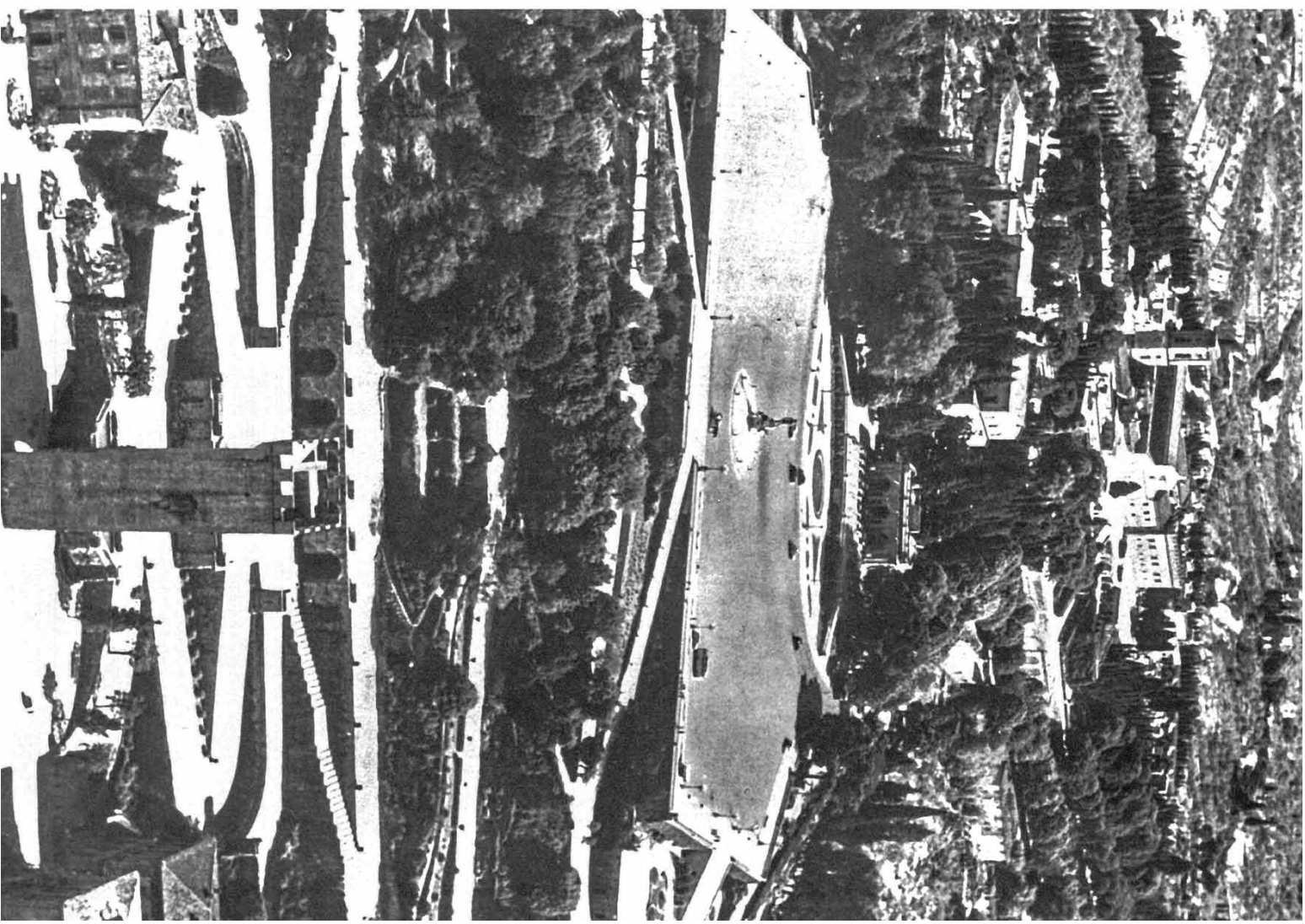
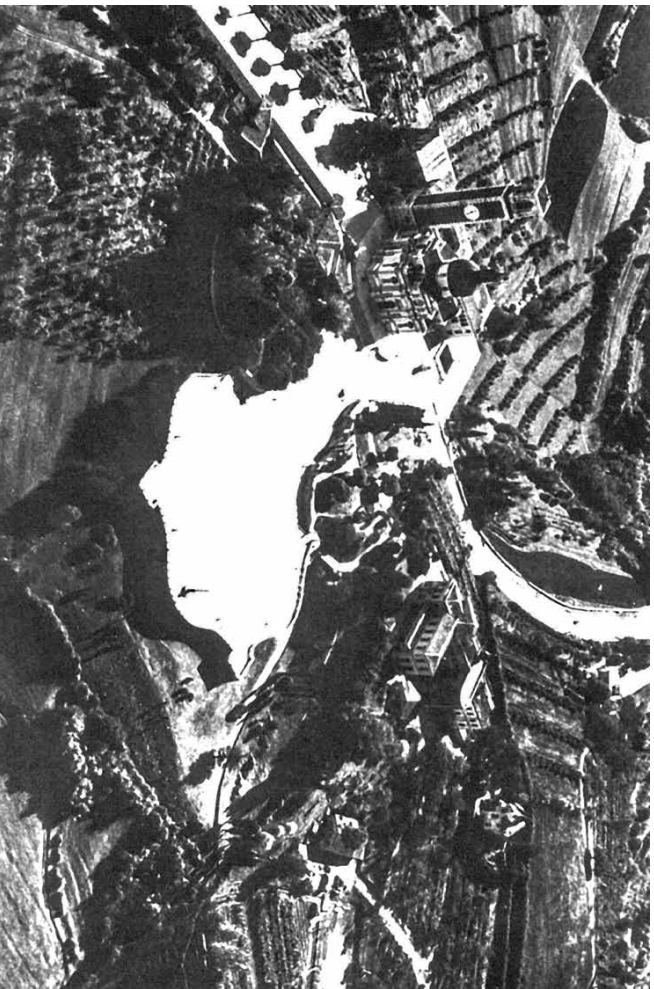
Printre alte obiecte, un număr de *terase publice splendide* dominând uneori peisajul, alteleori apa: din Roma, Pincio; din Florența, Piazzale Michelangelo; din nou, din Viena, platforma lui Monte Berico – toate fiind destinate și putând fi comparate cu tipul de terasă-promenadă care ar

putea include: din Londra disprărită, Adelphi a lui Robert Adams; din Alger, spectaculozitatea umitoare a falezei, în parte Durand, în parte Piranesi, care, din Baden-Baden-Il neconstruit, ar putea fi pretăată de suburbia în ramă și în terasă a proiectului lui Max Laeinger pentru Friedrichspark.

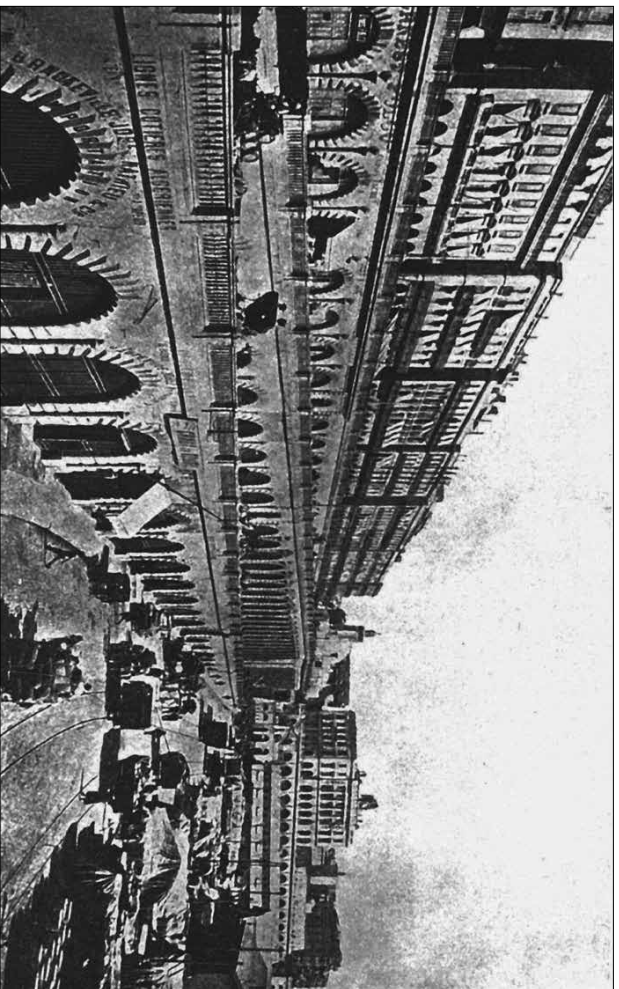
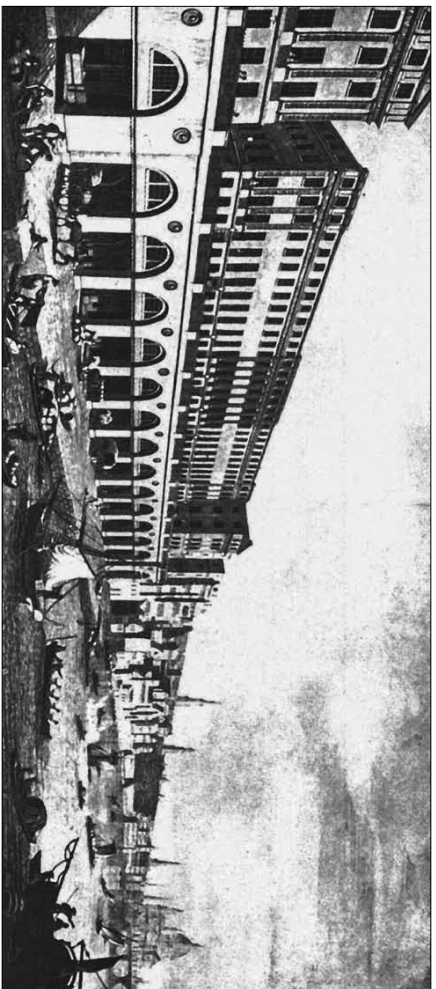
sus
Roma, Pincio/Roma, Pincio

/os
Viena, Piazzale Monte Berico

dreapta
Florența, Piazzale Michelangelo/
Florența, Piazzale Michelangelo

sus

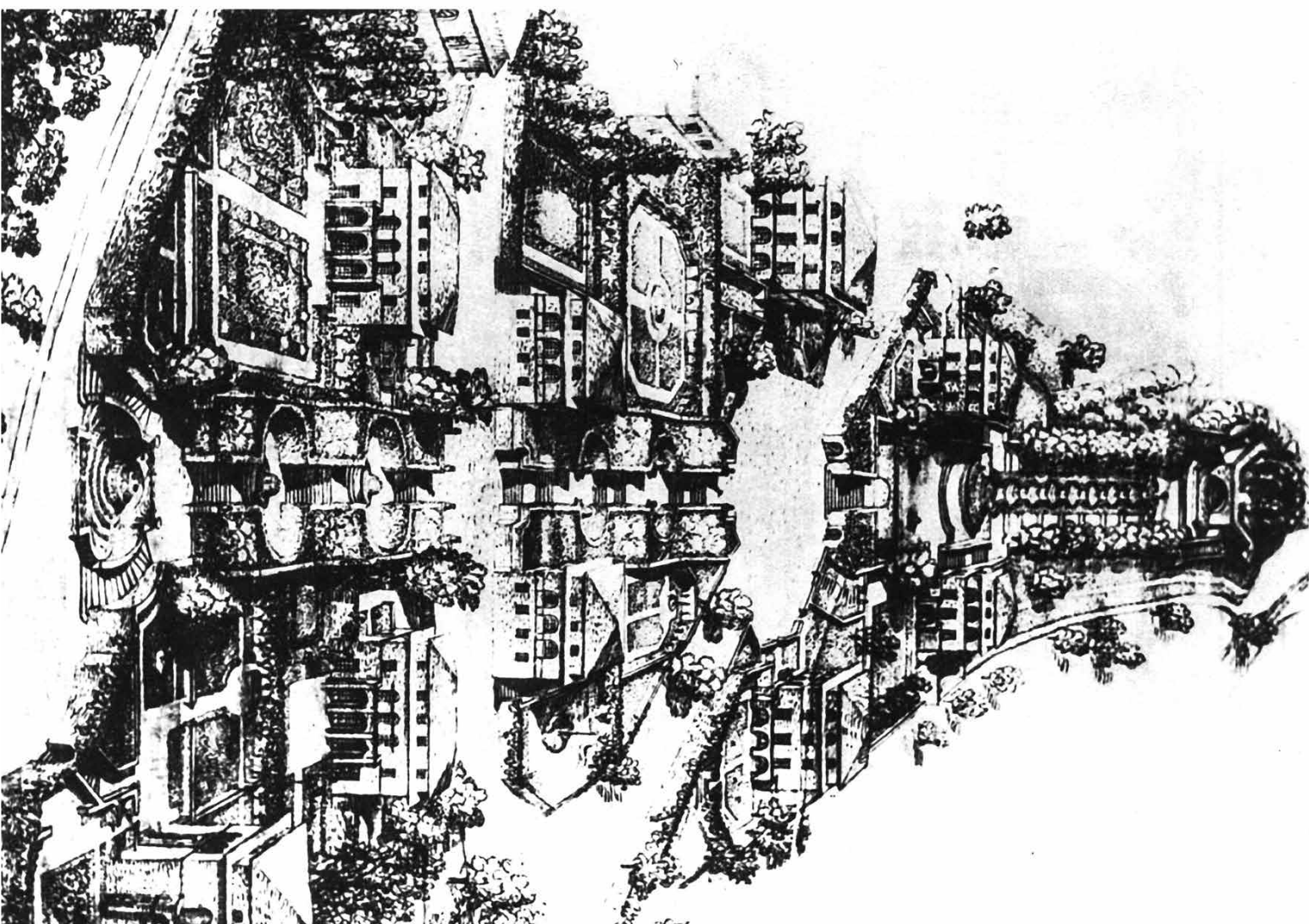
London, Adelphi Terrace/Londra, Adelphi Terrace

jos

Algiers, the waterfront/Alger, faieza

dreapta

Max Laeuger: Baden-Baden, project for the
Friedrichspark Siedlung, 1926/
Max Laeuger: Baden-Baden, proiect pentru
Friedrichspark Siedlung, 1926

Clădiri ambigue și compozite

Urmează o serie de *clădiri ambigue și compozite*, structuri mega-urbane dacă e cazul, toate fiind foarte departe de „modern,” dar toate angajând contextul și ridicându-se deasupra lui; din Viena, Hofburg; din München, Residenz; dintr-o Dresda care nu mai există, grupul podului,

Munich, Residenz, figure-ground plan / München, Residenz, plan figură-fundal

Brühl&scheterrasse, Schloss și Zwinger. La care s-ar mai putea adăuga: castelul tringhinilor din Compiègne în relație cu orașul și parcul; relația orașului cu parcul în Franzen&sb&rd; relația palat-oraș în Iaipur; situații comparabile în Ispahan și, posibili, ca o

variantă indiană a Vilei Adriana, distribuțiile umitoare din Paltephur S<r. Toate acestea sunt regulate/neregulate și ceva mai mult decât dezorganizate. Toate oscilează (și în măsuri diferite) între un comportament pasiv și unul activ. Toate

colaborează pasnic și se afirmă activ. Toate sunt, ocazional, ideale. Dar, mai mult decât orice, această serie este enorm de accesibilă sensibilității actuale și, prin natura ei, se poate acomoda aproape în orice mediu local.

Dresda, Zwinger, figure-ground plan / Dresda, Zwinger, plan figură-fundal

Vienna, Hofburg, figure-ground plan / Viena, Hofburg, plan figură-fundal

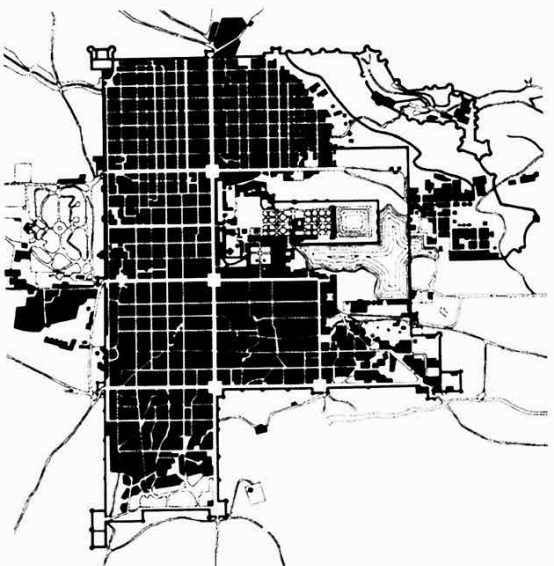
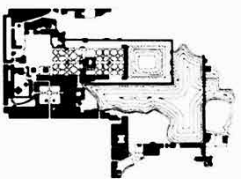

Compiègne, town and chateau, figure-ground plan / Compiègne, oraș și castel, plan figură-fundal

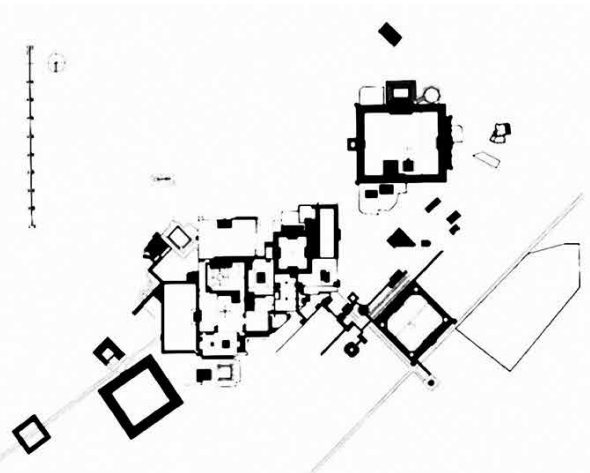

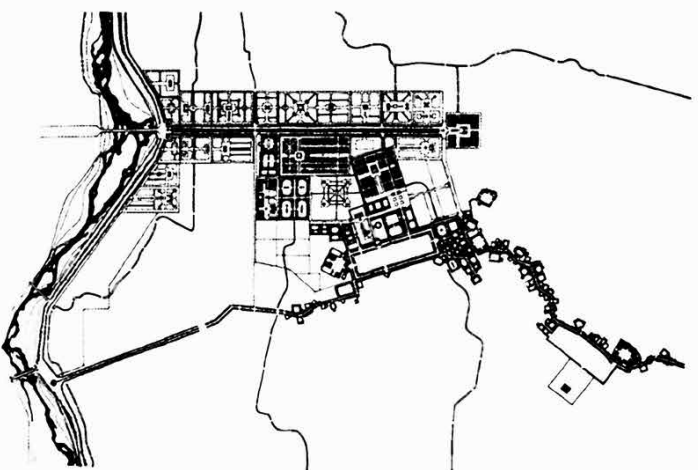
Jajpur, palace, figure-ground plan /
Jajpur, palat, plan figură-fundal

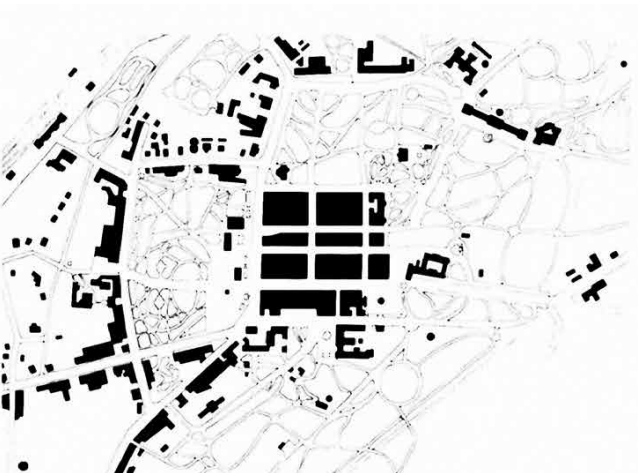
Fatephur Sikri, figure-ground plan /
Fatephur Sikri, plan figură-fundal

Ispahan, plan

Franzensbad, figure-ground plan /
Franzensbad, plan figură-fundal

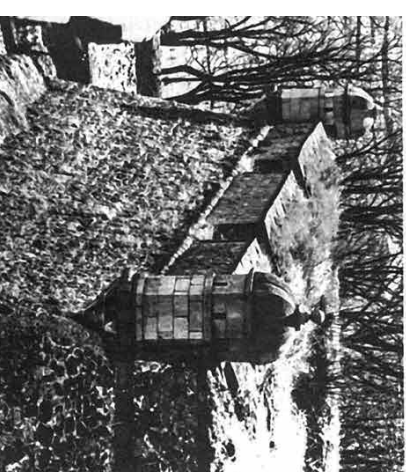
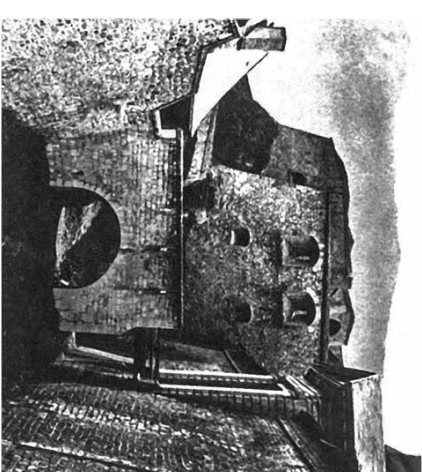
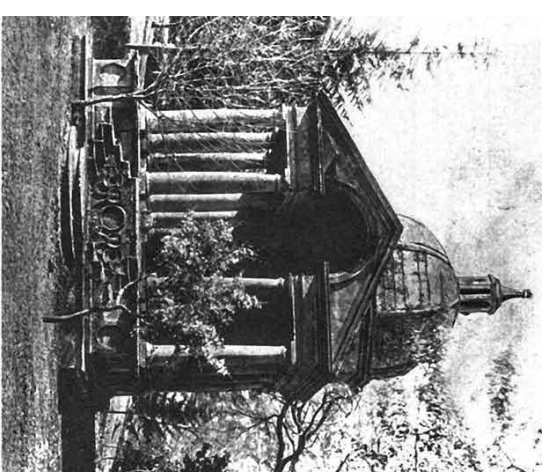
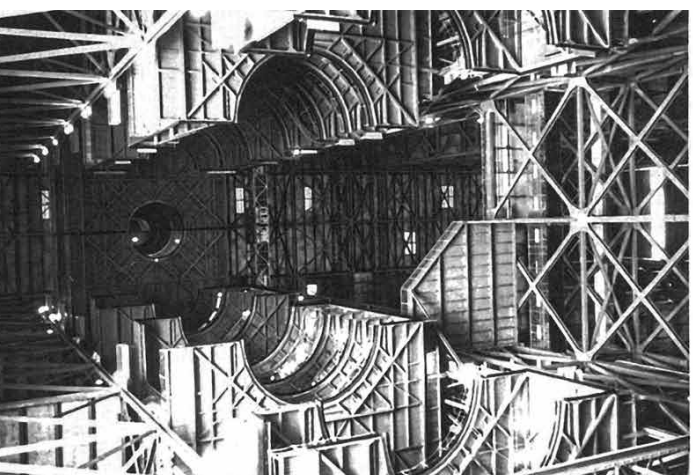
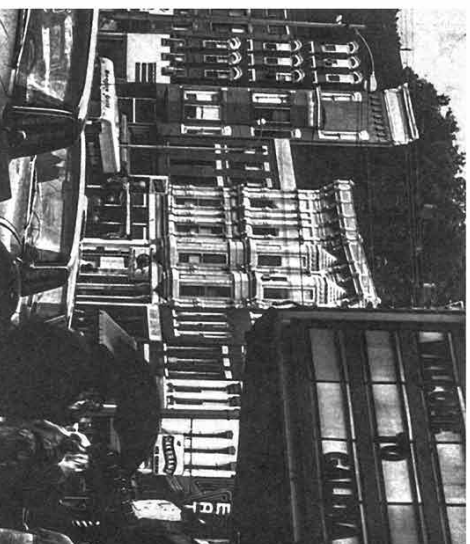
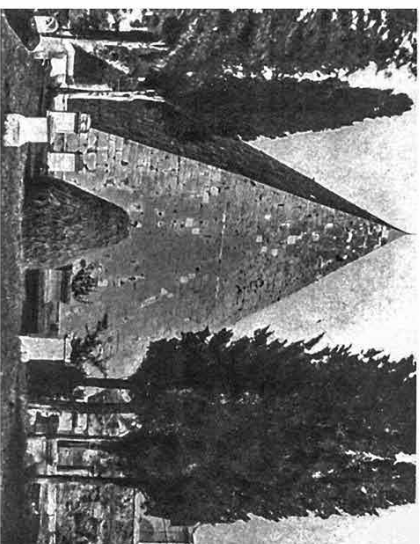
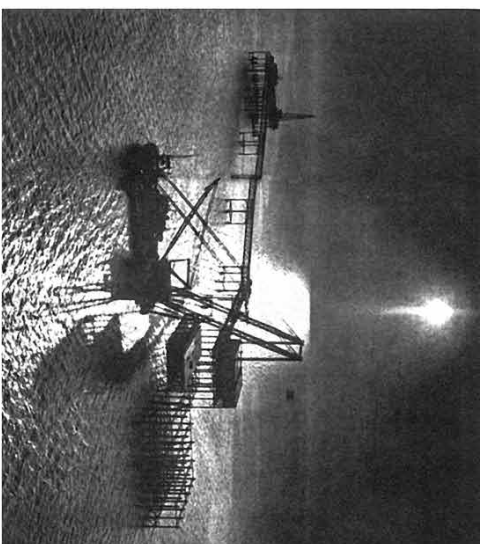

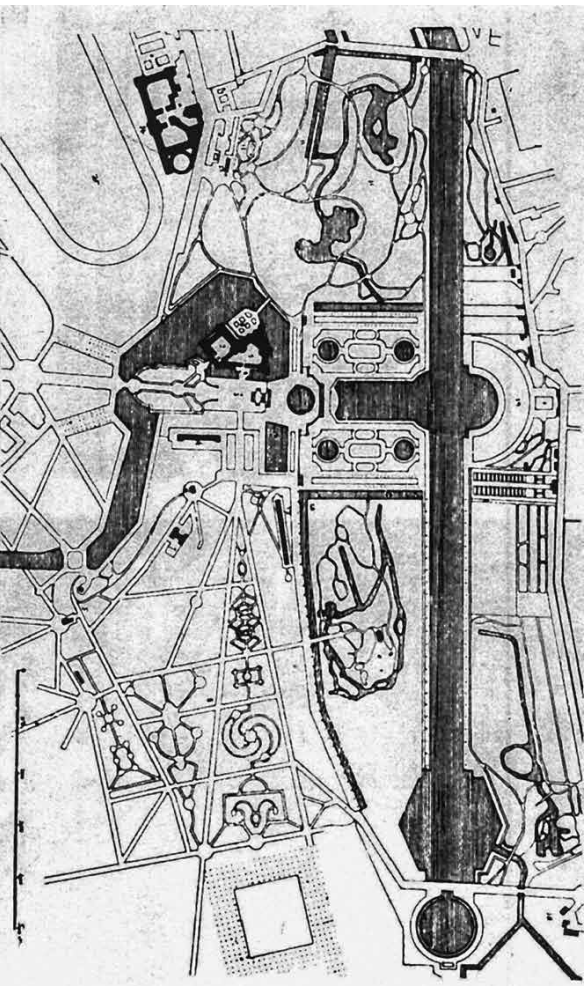
Instrumente producătoare de nostalgie

În cele din urmă, o anume
cantitate de *instrumente
producătoare de nostalgie*, care pot
fi „științifice” și aparținând viitorului,
„romantice” și aparținând trecutului,
sau care pot fi, în feluri diferite,
pur și simplu vernaculare, elegante
sau Pop. Și, în acest context, ne
gândim la platforme petroliere din
largul mării, la piramida lui Caius
Cestius, ambanțele interioare și
pentru lansarea rachetelor de la Cape
Canaveral, la *templeto*-ul lui Vignola
(?) din Bomarzo, la vechile morminte
romane, la America micilor orașe, la
fortul de tip Vanban, și la Strip-ul din
Las Vegas sau oricare alt strip, atât de
adorat de cei doi Venturi.

- 1 Las Vegas, The Strip
- 2 Offshore oil rig/Sondă petrolieră în larg
- 3 Rome, pyramid of Caius Cestius/Roma, piramida
lui Caius Cestius
- 4 Galea, Illinois
- 5 Cape Canaveral, Florida
- 6 Cape Canaveral
- 7 Bomarzo, garden temple/Bomarzo, templul din
grădini
- 8 fortifications of Montlouis/fortificații în Montlouis
- 9 fortifications of Briançon/fortificații în Briançon

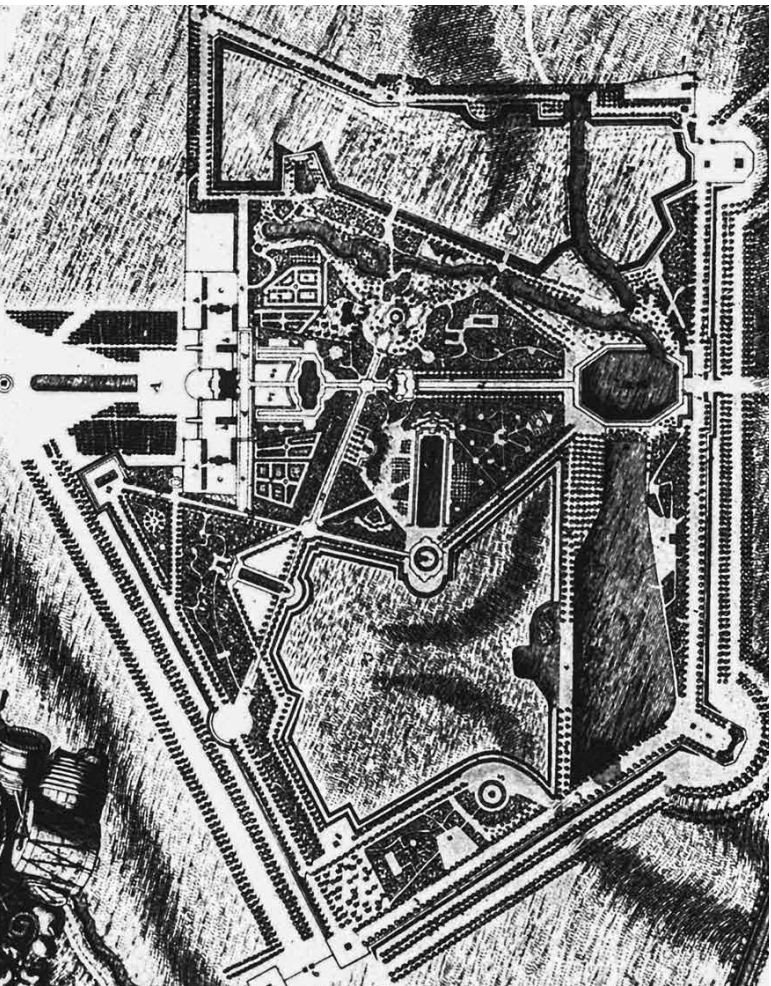

505
Chantilly, plan of chateau and park/Chantilly, planul castelului și al parcului

jos

Stowe, the Bridgeman garden plan/Stowe, planul grădinii întocmit de Bridgeman

Grădina

Dar toate aceste observații/ discriminări care înregistrează în primul rând „evenimente” trebuie să fie înțelese ca fiind quasi-absorbite într-o „structură”, matrice sau țesut dominant, care poate fi regulat sau neregulat, iar ca înțindere, fie orizontal, fie vertical. Instancele regulate sau neregulate ale matricelor orizontale nu se cer prea mult invocate: textura Manhattan-ului și textura Boston-ului; pattern-ul orașului Torino și pattern-ul mult mai aleatoriu al orașului Siena; iar în zona structurilor semi-pline, grădii extrem de perforate al orașului Savannah și aglomerațiile mult mai neregulate din Oxford-Cambridge; iar cazurile matricelor preponderent verticale nu ar trebui considerate mai puțin relevante: tapetul urban din Veneția, din Rue de Rivoli, sau din Regent's Park; fațadele cu trei frontoane ale clădirilor clasice din Amsterdam;

ambicioasele acoperșuri în patru ape, colosale, din Genova; în *upper east side* din Manhattan, acea combinație stranie dintre Genova palatelor din bulevarde și Amsterdamul domesticit din străzile obișnuite; și, în final, strada americană de secol nouăsprezece, cu uniformitatea caselor ei albe și structură continuă într-un aparat conținând mici pajiști și rețeaua umbrăroasă a ulmurilor uriași.

Și strada americană de secol nouăsprezece, un caz al figurilor albe complicate susținute de un grăd verde dominant, un punct culminant neerosimil a ceea ce cuprindea programul Clasicismului Romantic, insuportabil de idilic și bucolic, o specie de grădini, dar în nici un caz un oraș-grădină, această stradă cătrea nu l se face reclama și care nu este consumată poate servi acum drept pivot pentru a insera alți stimulatori.

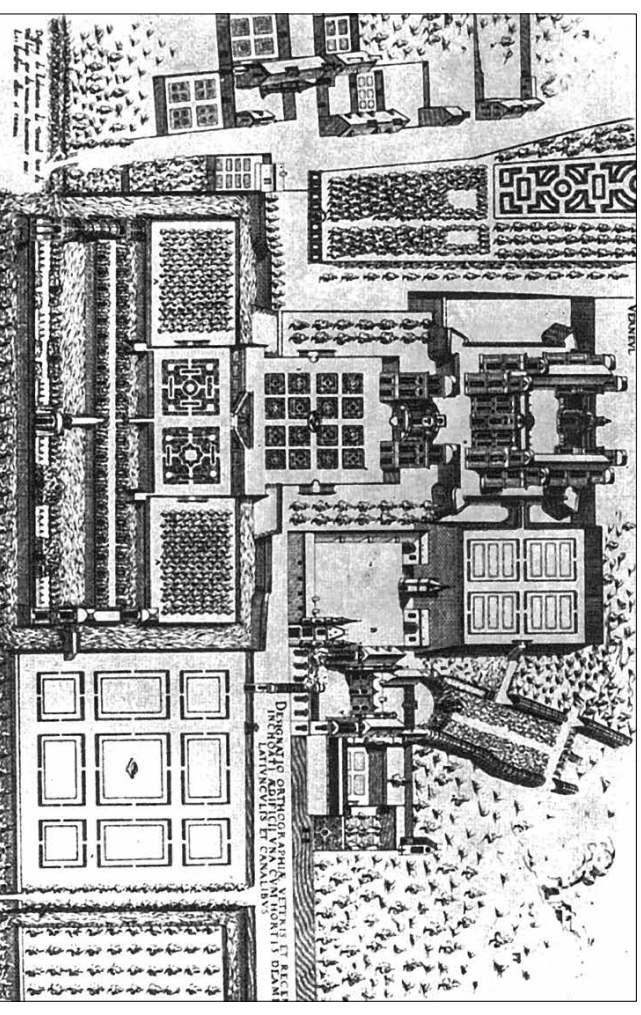
Grădina ca o critică la adresa orașului, de unde și robul de oraș

model. Am introdus deja această temă care merită pe deplin atenția noastră.

Astfel, fragmente din Washington, D. C. oferă o reproducere aproape literală a grădinilor și parcurilor de la Versailles. Parisul celui de-al Doilea Imperiu este oarecum o copie construită a unei colecții de grădini în stilul lui Le Nôtre; iar suburbia americană romantică (Turtle Creek, Grosse Point Farms) se asociază cu grădinile englezești, cum sunt Stourhead și cazurile ulterioare de la Stowe, dar lăsând deoparte aceste transpunerii mult prea evidente, potențialul grădinii, ceea ce ar trebui să reprezinte sugestivitatea ei pentru „urbanistul” sau „arhitectul” orașelor, continuă să fie prea puțin remarcat.

De aceea pentru a observa, pur și simplu, că, dacă grădina poate oferi prezența unei situații construite independent de necesitatea oricărui gen de clădire, atunci grădiniile *ar putea* fi utile; și nu ne gândim prea mult la piese de scenografie

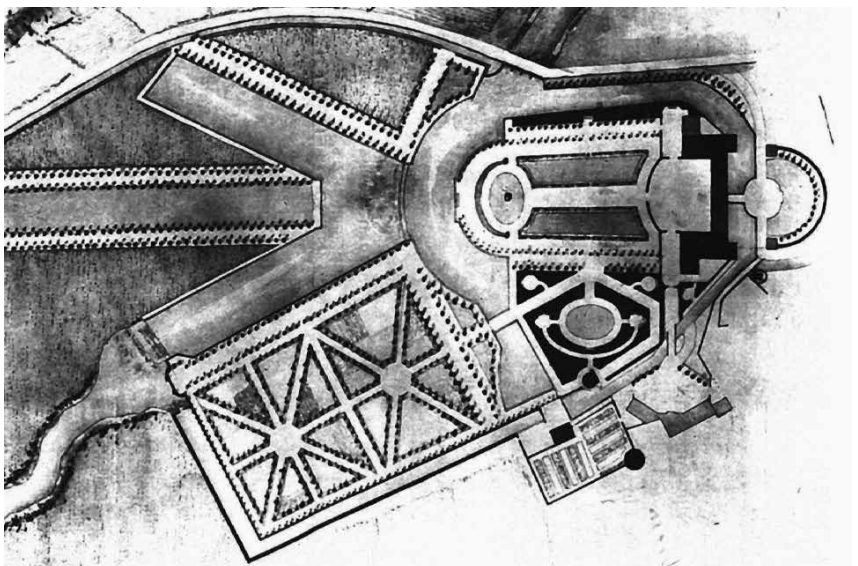
jos
chateau of Verneuil/castelul Verneuil

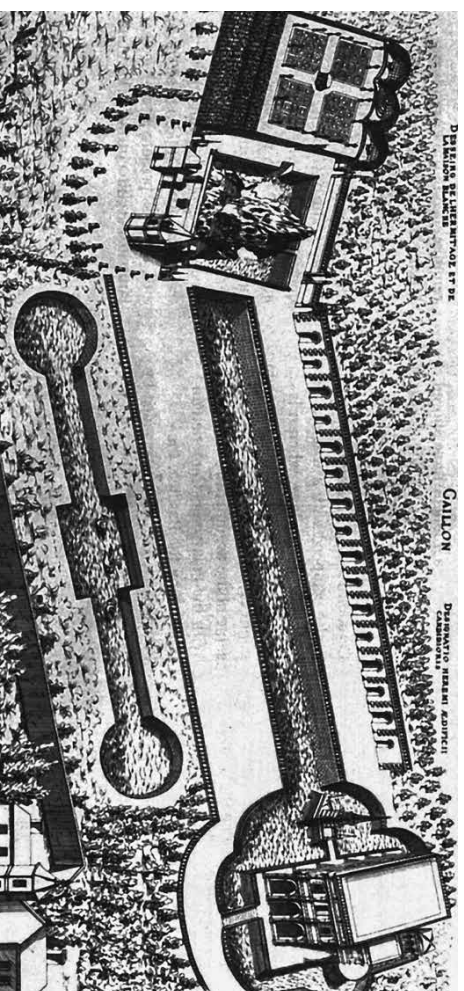
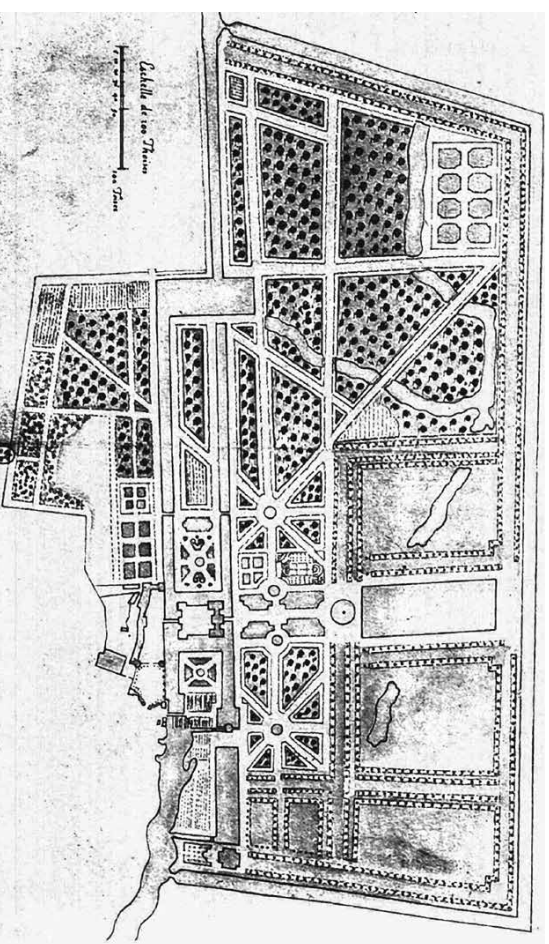

recunoscute, nu atât de mult la Vaux-le-Vicomte, cât la Chantilly, nu atât de mult la Versailles, cât la deoorganizarea aglomerată reprezentată de parcul Stowe creat de Bridgeman. Influența unei grădini mult prea platonice, mult prea carteziene și mult prea bucolice a fost dominantă până în prezent, și, prin opoziție cu acestea, am prefera să admittăm anume cazuri de organizare alcatuite și de ordine – în mare parte franțuzești.

Astfel, după Chantilly care, cu măreția platoului și aroganța înformată a axei sale, cu inflexiunile carteziene și tonurile lui Shaftesbury, cu precizia exagerată a construcției și neglijența obiectelor făcute să fie aruncate, este, cu siguranță, cea mai complexă dintre grădini (și cel mai promițător dintre orase); și, după parcul franco-englez de la Stowe al lui Bridgeman (ei bine, care cât poți răscoli un teren plat?) am dori să cităm Verneuil (care, așa cum a fost prezentat de Du Cerceau, i-a trezit interesul lui Le Corbusier), și apoi o gamă variată de pisee nerecunoscute, adesea provinciale. În acest sens, extragem din *Jardins de France* a lui Stein două exemple destul de primitive: castelul lui

sus
chateau of the Bishops of Langres /castelul
episcopilor de Langres
jos
chateau of Colbert de Villacerf /castelul lui Colbert
de Villacerf

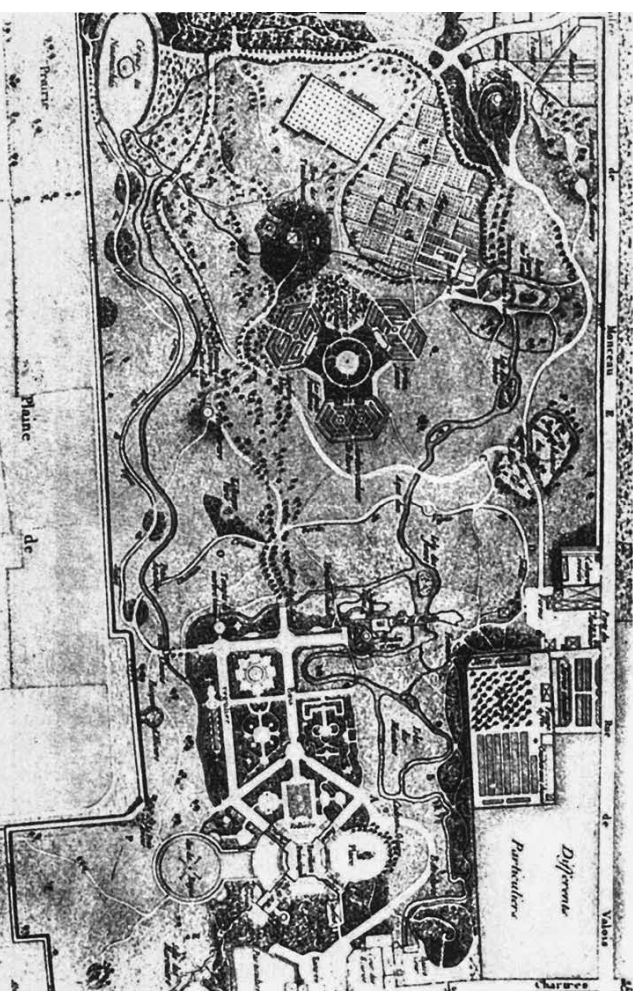
chateau of Gallion/castelul Gallion

Colbert de Villacerf și castelul nu întruotul similar al Episcopilor de Langres. Scena Episcopilor de Langres prezintă o casă evident veche, poate reînălțată, dar dotată cu o grădină și gesturi adecvate; dar Colbert de Villacerf, cu rețeaua

i Édouard Colbert, marchiz de Villacerf, a fost un personaj important la curtea regelui Ludovic al XIV-lea, primind, la un moment dat, și funcția de inspector al construcțiilor regale.

de canale și aranjamentele de apă de inspirație chinezească, ar putea să reprezinte o referință dintre cele mai importante. Și, la toate acestea, am dori să anexăm, pur și simplu, Parcul Monceau, extrem de delicat și care, fiind conceput după stilul lui Le Nôtre, violat de imperiative lrice, vorbește de la sine; și, în final, un episod foarte grăitor și oarecum frenetic, pe care Du Cerceau îl consmnează la Gallion.

Paris, Parc Monceau/Paris, Parcul Monceau

Comentariu

dreapta sus

Canaleto: Fantastic View of the Grand Canal, Venice /Canaleto: Vedere fantastica a Canalul Grande, Venezia

dreapta jos

Canaleto: The Grand Canal, looking south to the Rialto Bridge /Canaleto: Grand Canale, vedere spre sud, către Podul Rialto

jos

William Marlow: Capriccio – St Paul's and a Venetian Canal, 1795/William Marlow: Capriccio – Sf. Paul și un canal venețian, 1795

„Fragmentele acestea toate le-am

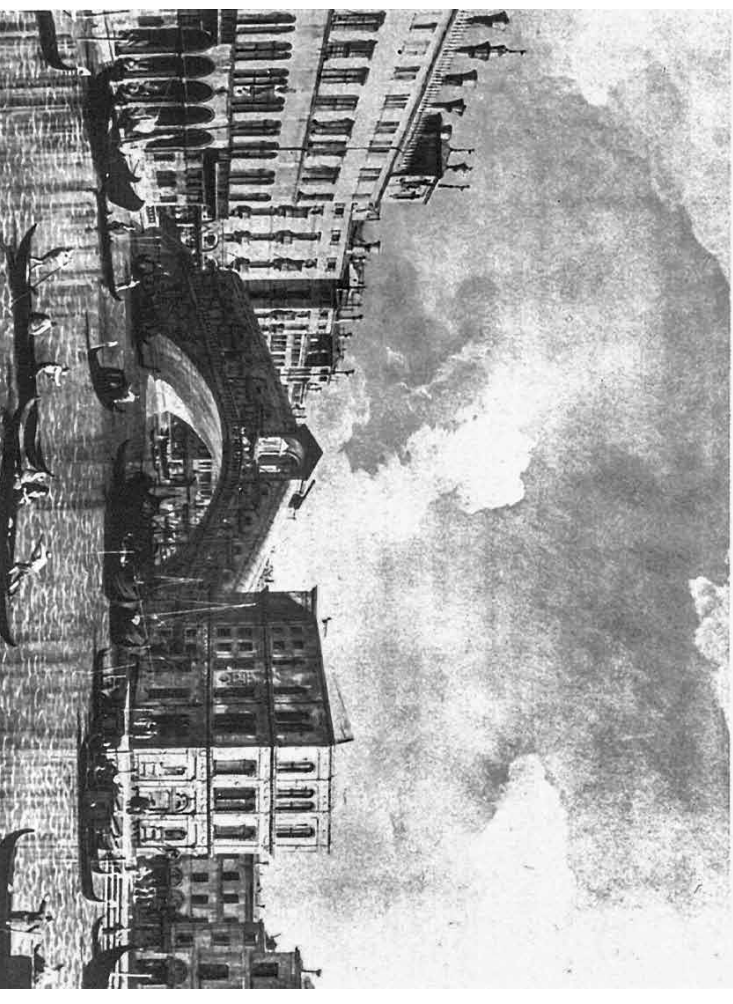
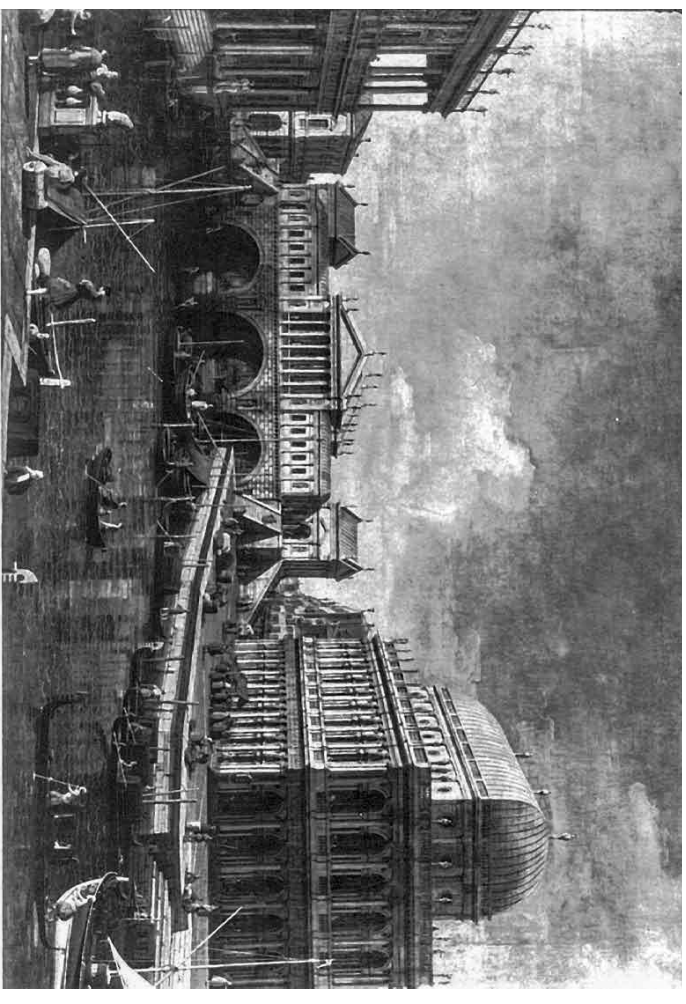
adus la mal, alături de propriile-mi ruine”; ne-ar putea sări în minte felul în care T. S. Eliot folosește *objets trouvés* în poemul *The Waste Land*, dar imaginea lui Canaleto despre un Rialto imaginar, dotat cu clădiri palladiene, comparată cu realitatea stihului, ar putea

aduce alte argumente în sprijinul *Orgueilului Golgi*: Privind Palazzo dei Camerlenghi înlocuit de Basilica, Fondaco dei Tedeschi înlocuit de

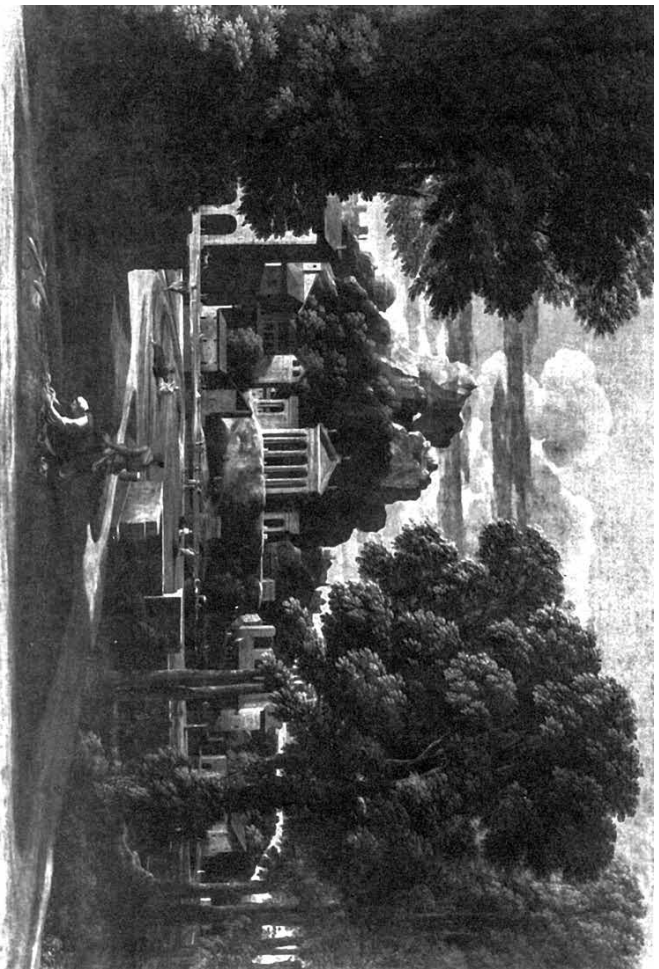
Palazzo Chiericati, iar amintirea

acelei Casa Civena adăstând în fundal, contemplatorul este supus unui șoc dublu al recunoașterii. Este aceasta o Veneție idealizată sau este o potențială Vicenza? Întrebarea trebuie să rămână întodeauna deschisă; iar imaginea pe care

William Marlow o dă catedralei Sf. Paul într-un decor venețian contribuie inevitabil la același teatru al spectacolului. Dar ilustrații ale transferabilității clădirilor abundă, și, la un nivel mai puțin

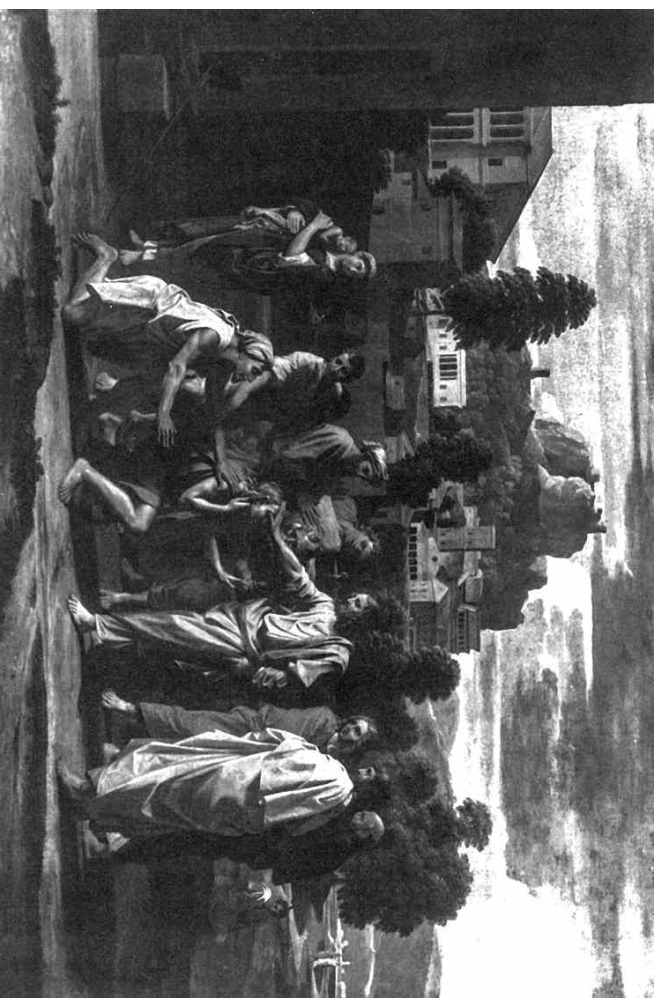
Poussin: Landscape with the ashes of Phocion collected by his widow/
Poussin: Peisaj cu cenușa lui Phocion
strănsă de văduva lui

prozaic, fundaturile arhitecturale ale lui Nicolas Poussin oferă orașe comparabile cu aceeași precizie compozită. Felul în care Poussin manipulează acele *objets à réaction poétique* arhitecturale este, desigur, înfînt mai impecabil și evocator decât orice era în stare să conceapă

Canaletto și Marlow. Cel dintîi îl gădîlă pe călătorul informat, cel de-al doilea îi înnoaie inima; și, în orașele imaginare ale lui Poussin totul se condensează în manieră clasică. De exemplu, în pictura *Phocion*, de la Knowlesley, orașul Megara, un sat italianesc de o calitate peste medie, este dominat de o copie precisă (din nou după Palladio) a templului din Trevi, iar în pînza de la Livru, *Hrîstos vindecînd orbii*, satul Nazaret indică o antologie romano-venetiană conținînd o

variantă apropiată a vilei Garzadone, necunoscută, a lui Palladio, o bazilică din creștinismul timpuriu care nu pare să reproducă nimic, și o altă casă care, după cum arată, pare să fi fost construită de Vincenzo Scamozzi.

O îndelung amănată privire înapoi ne-ar putea oferi mai multe exemple ale acestui stil de amalgamare (de exemplu, fundaturile simultane romane și gotice ale lui Jan Van Eyck pentru *Adorarea Mielului* din Ghent); dar, desigur, nu suntem presăși să urmărim acest aspect. Pentru că, în mod esențial, orașul prezentei compozite este o idee mult prea dominatoare pentru a se demoda vreodată: de aceea trebuie să ne întrebăm de ce au fost atîta timp considerate reprobabile procedeele subiective, sintetice care îi caracterizează. Astfel, în ciuda tuturor

Poussin: Christ healing the blind men/
Poussin: Hrîstos vindecînd orbii

coercitiilor, orașul utopic al intelectului abstract încă rămîne respectabil, în timp ce metropola mult mai binevoitoare constituită din simpatii și entuziasme organizate lax continuă să apară nelegitimă. Dar, dacă utopia este o idee necesară, celălalt oraș al spiritului ar trebui să fie nici mai mult și nici mai puțin important, oraș care este reprezentat și

prefigurat atât în acele *vedute fantastiche* ale lui Canaletto, cât și în fundaturile-colaș ale lui Poussin.

Utopia ca metatoră și Orașul Colaș ca prescripție – tocmai aceste contrarii, presupunând garanțiile legii și libertății, trebuie să constituie neapărat dialectica viitorului și nu totalul abandon în fața „certitudinilor” științifice

sau simplelor capricii ale *ad hoc*-ului. Se pare că dezintegrarea arhitecturii moderne cere o atare strategie; ea pare să cheme un pluralism luminat, și la asta va contribui, poate, chiar și bunul simț.